

in de **steigers**

I MONUMENTENNIEUWS UIT WEST-VLAANDEREN I

Provincie
West-Vlaanderen
Door mensen gedreven

Genieten. Het zit in ons.

in de **steigers**

negende jaargang - 2002 - nummer 2

INHOUD

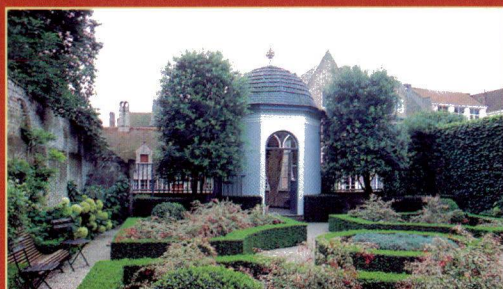
In de Steigers

Monumentennieuws uit West-Vlaanderen versijnt drie maal per jaar en is een uitgave van de Provinciale Dienst voor Cultuur, Afdeling Cultureel Erfgoed, in opdracht van de Bestendige Deputatie van de Provincie West-Vlaanderen

- **Redactie-adres:** *In de Steigers*, Dienst voor Cultuur, Provinciehuis Boeverbos, Koning Leopold III-laan 41, 8200 Sint-Andries (Brugge)
- **E-mail:** erfgoed@west-vlaanderen.be
- **Redactionele coördinatie:** Marc Ryckaert en Jeroen Cornilly
- **Taaladvies:** Ria Verweider
- **Communicatie:** Patrick Ronse
- **Vormgeving, pre-press en druk:** Provincie West-Vlaanderen, Grafische Dienst
- **Verantwoordelijke uitgever:** Ludo Valcke, directeur Dienst voor Cultuur, Provincie West-Vlaanderen
- **Abonnementen:** 5 euro per jaar, over te maken op rekening nummer 091-0098046-08 t.n.v. Provincie West-Vlaanderen, Dienst voor Cultuur, Koning Leopold III-laan 41, 8200 Sint-Andries-Brugge, onder vermelding van "In de Steigers" en de gewenste jaargang.
- **Oude nummers:** Sommige oude afleveringen zijn nog beperkt verkrijgbaar: 1998/3, de volledige jaargangen 1999, 2000 en 2001 (telkens 3 nummers), en het speciale Open Monumentendagnummer 1997. Losse nummerprijs: 2,50 euro; Open Monumentendagnummer 0,50 euro. De andere afleveringen zijn helaas niet meer voorradig.
- **Werken mee aan dit nummer:** Jeroen Cornilly, Freddy Deweer, Mariette Jacobs, Marc Ryckaert, Reinoud Van Acker, Dominique Velghe.
- **Illustratieverantwoording:** Jeroen Cornilly, Gent: blz. 30 onder, 36 rechts, 37 onder, 38 onder, 39, 50 midden en onder, 51 links. - Brecht Lagae, Monumentenwacht West-Vlaanderen: blz. 50 boven. - Hugo Maertens, Brugge: blz. 31, 32, 35, 52. - Fernand Proot, Brugge: blz. 37 boven. - Provinciale Bibliotheek, Brugge: blz. 29, 30 midden rechts, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46. - Marc Ryckaert, Sint-Andries: blz. 30 boven en midden links, 33, 36 links, 37 midden, 38 boven, 47, 48, 49 onder, 51 rechts. - Michel Vanneuville, Brugge: blz. 49 boven.

Kaftillustratie: de Molenmeers en de Jeruzalemkerk in Brugge, gefotografeerd door Alberic Goethals in 1863 of 1864. (Provinciale Bibliotheek en Cultuurarchief, Brugge).

Illustraties op deze bladzijde, van boven naar onder: de tuin met theehuisje Hoogstraat 28, Brugge. (Foto MR). - De westzijde van de Markt in Brugge, gefotografeerd door Alberic Goethals in 1863 of 1864. (Provinciale Bibliotheek en Cultuurarchief, Brugge). - Het Fort Napoleon in Oostende. (Foto MR). - Park en kasteel Rooigem in Sint-Kruis-Brugge. (Foto JC).

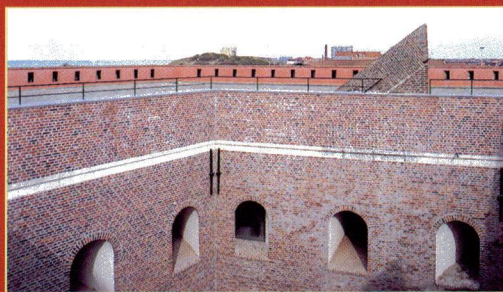

31
REINOUD VAN ACKER
De Schatkamer van Sint-Salvator

36
MARIETTE JACOBS, MARC RYCKAERT
& DOMINIQUE VELGHE
Veertiende Open Monumentendag lokte half miljoen bezoekers

40
MARC RYCKAERT
Alberic Goethals fotografeert Brugge in 1863-1864

47
FREDDY DEWEER
Tien jaar Monumentenwacht in West-Vlaanderen

51
MARC RYCKAERT
Boekenplank

De Schatkamer van Sint-Salvator

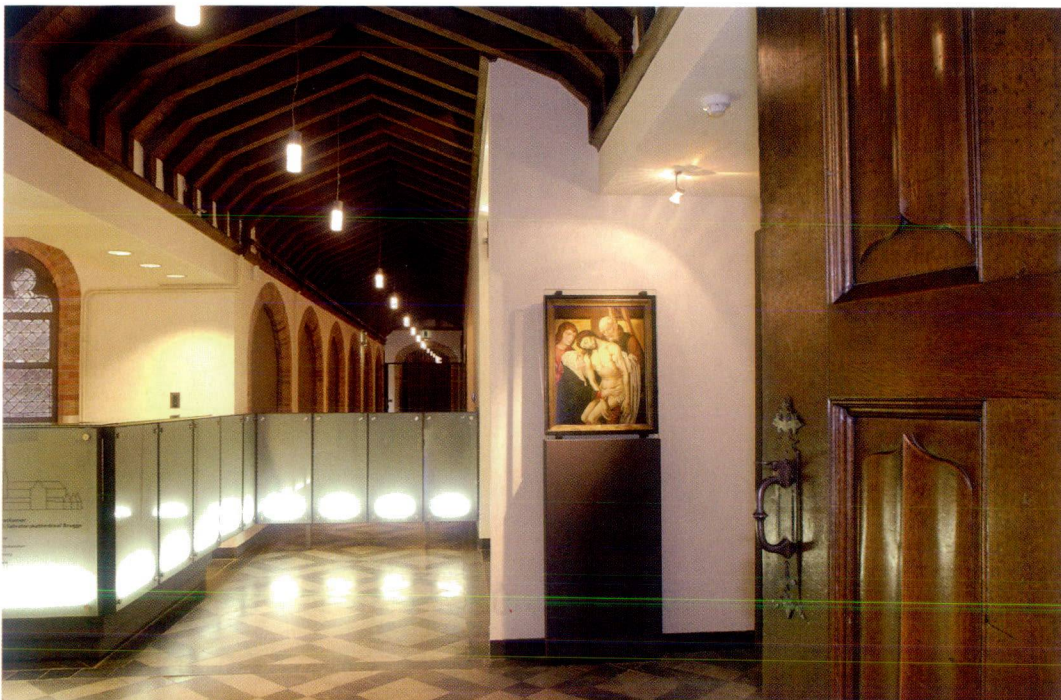
De Brugse kathedraal is een alom bekend monument. Het kleine museum ernaast was dat tot voor kort veel minder. Nochtans zijn daar onverwachte schatten van beeldende en toegepaste kunsten te ontdekken. Alleen kwam de verzameling er niet (meer) tot haar recht. Een grondige restauratie van het gebouw en een volledige herinrichting in opdracht van het West-Vlaamse provinciebestuur zetten de kathedraalschat letterlijk en figuurlijk in een nieuw licht. Een bezoek aan de vernieuwde Schatkamer van Sint-Salvator levert een verrassende kennismaking op met een onvermoede rijkdom.

De opstelling van de kathedrale collectie was sterk verouderd. Men moest al een stevig gemotiveerde bezoeker zijn om de kunstwerken te gaan bewonderen. Met andere woorden; het waren schatten die langzaam aan door het stof der jaren aan het oog onttrokken werden. Bovendien voldeed het toenmalige museum volstrekt niet meer aan de terecht strenger geworden museale en veiligheidsnormen. Om die reden waren trouwens de belangrijkste werken in langdurige bruikleen naar het Brugse Groeningemuseum overgebracht, totdat de situatie in de Sint-Salvator een verantwoorde opstelling toeliet.

De noodzakelijke restauratie van het kapittelgebouw, waar de collectie onderdak vond, bood een uitgelezen gelegenheid om het roer volledig om te gooien. Deze restauratie was een volgende grote fase in de restauratiecampagne van de Sint-Salvator die in 1989 startte. Na de toren en de koorkapellen was het nu dus de beurt aan het kapittelgebouw. Dit pand in vierkante

vorm rond een binnentuintje is aangebouwd tegen de zuidzijde van het bedehuis en was oorspronkelijk bedoeld om de kanunniken van de kathedraal de nodige werkruimtes te verschaffen. Het huidige gebouw werd opgetrokken in 1912, ter vervanging van een ouder kapittelgebouw. De interieurs werden in neogotische stijl versierd en aangekleed. Wanneer exact is niet bekend, maar zeker na de Tweede Wereldoorlog verloor het gebouw zijn functie en werd de collectie van de kathedraal er in ondergebracht. Het was deze collectie die thans aan een grondige opwaardering en heroriëntering toe was. Een aantrekkelijke presentatie die tegelijkertijd voldeed aan de basisvereisten op het gebied van conservering en beveiliging, was de doelstelling.

Men nam de gelegenheid te baat om tevens de naam te wijzigen van 'museum' naar 'schatkamer'. In eerste instantie gebeurde dit naar analogie van andere vergelijkbare collecties in kathedralen, domkerken en

Het bezoek aan de Schatkamer begint in de noordelijke pandgang. Centraal op de foto: een *Kruisafneming*, kopie naar Rogier van der Weyden, late 15e eeuw. (Foto Hugo Maertens, Brugge).

collegiale kerken (Tongeren, Maastricht, Aken, Luik, Doornik...). Maar er was ook nog een andere reden. Sinds de invoering van het Vlaamse museumdecreet en de daaraan gekoppelde erkenningsvoorwaarden voor musea was een naamsverandering aangewezen om verarring met 'volwaardige' en erkende musea te vermijden. De term 'schatkamer' beantwoordt trouwens ook meer aan het intieme, kleinschalige karakter en de aard van de collectie. En geef toe: een 'schatkamer' klinkt aantrekkelijker en spreekt meer tot de verbeelding. Alleen brengt dit hopelijk bepaalde personen met minder nobele bedoelingen niet op verkeerde gedachten.

Het belang van de kathedrale collectie mag zeker niet onderschat worden. De Sint-Salvator is immers de erfgenaam van de voormalige Sint-Donaaskathedraal op de Brugse Burg, die jammer genoeg afgebroken werd met de Franse revolutie rond 1800. Naast een aandeel uit eigen huis herbergt de kathedraal dan ook een belangrijke deelcollectie die gered kon worden uit de Sint-Donaas. Dit verklaart de aanwezigheid van heel wat verwijzingen naar de heilige Donaas, maar ook naar de Vlaamse graaf Karel de Goede, die in 1127 in de Sint-Donaaskerk vermoord werd. De eerste vitrine uit de Schatkamer verzamelt een aantal zeer oude relictien afkomstig uit de Sint-Donaas. Daarnaast treft men er kunstwerken aan die afkomstig zijn uit verdwenen Brugse kloosters, zoals de Eekhoutabdij.

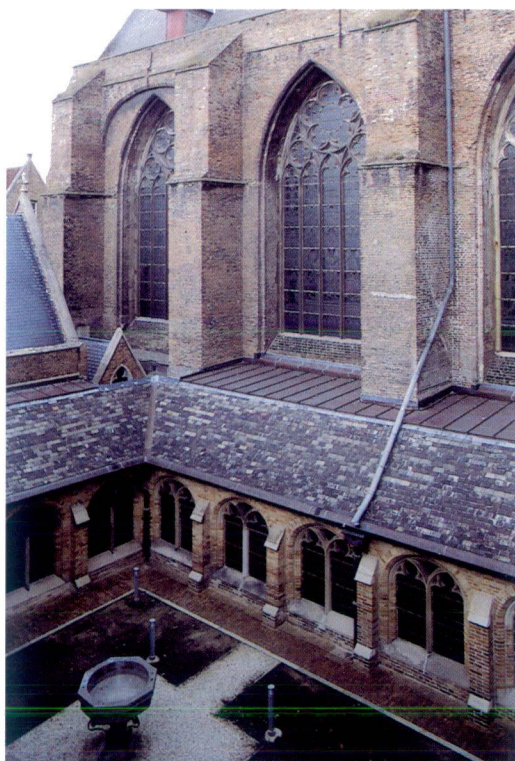
Het belang van de collectie blijkt ook uit de hoogstaande kwaliteit van heel wat stukken. Hieronder bevinden zich enkele topwerken van gerenommeerde paneelschilders uit de 15e en 16e eeuw. Een aantal van deze topwerken konden terugkeren vanuit het Groeningemuseum naar de kathedrale Schatkamer, aangezien de bewaringsomstandigheden nu wel museaal verantwoord zijn. Hierbij onder meer het oudste Brugse retabel, het *Huidenvettersaltaar* van rond 1400. Voorts het drieluik met de *Marteling van de heilige Hippolytus* van Dirk Bouts en Hugo Vander Goes, een drieluikje met de *Opdracht in de tempel* van Adriaan Isenbrandt en een *Maria en kind met Sint-Lucas en Sint-Elooi* van Lanceloot Blondeel. Eveneens vermeldenswaard is het grote drieluik met het *Laatste Avondmaal* van Pieter Pourbus.

De Schatkamer herbergt daarnaast ook heel wat merkwaardig beeldhouwwerk, waarvan meerdere stukken al in diverse tentoonstellingen mochten prijken. Enkele voorbeelden: Daniël in de leeuwenkuil, de wijding van een bisschop, de zeven vreugden van Maria of twee verfijnde Romaanse beeldjes. Minder bekend maar

daarom van niet minder kunsthistorische waarde, is bij voorbeeld de interessante reeks koperen grafplaten. Typierend voor een kerkschat is dat er ook heel wat toegepaste kunst te bewonderen valt zoals meubilair, edelsmeedwerk, religieus textiel, boekbanden, miniaturen enzovoort.

Bij de herinrichting is veel aandacht besteed aan een logisch parcours, weliswaar met respect voor de oorspronkelijke functie van de ruimtes. Het bezoek begint in de noordelijke pandgang met een opeenvolging van belangrijke paneelschilderijen uit de 15e en 16e eeuw, gevolgd door de reeks koperen grafplaten in de westelijke gang. De vergaderzaal bevat enkele schilderijen uit de 16e tot 18e eeuw. De aankleding van de kerkmeesterskamer ernaast is zo authentiek mogelijk gehouden, met objecten die in dit kader passen zoals boekbanden, portretjes en meubilair. In de prestigieuze kapittelzaal is beeldhouwwerk bij elkaar gebracht rond het drieluik van Pourbus. In de voormalige kanunnikenzaal is het religieus textiel samengebracht en krijgt men als het ware een inkijk in de kleerkasten van deze heren. De kamer ernaast toont een selectie uit het edelsmeedwerk, terwijl in een klein kamertje drie zeer verfijnde sculpturen te bewonderen zijn. Het bezoek wordt afgesloten met een reeks van drie drieluiken uit de late 16e en vroege 17e eeuw.

Dit alles verantwoordt natuurlijk wel een zware investering in klimatisering, conservering en beveiliging van deze kunstschat. Dit gebeurde in opdracht van het West-Vlaamse provinciebestuur in nauwe samenwerking met Monumenten en Landschappen. Al het mogelijke werd gedaan voor de realisatie van een optimale

Vorige bladzijde boven: de Kerkmeesterskamer. Onder: in de Kapittelzaal is het drieluik *Het Laatste Avondmaal* van Pieter Pourbus (1559) de blikvanger. (Foto's Hugo Maertens, Brugge).

Hiernaast: de noordelijke pandgang en een deel van de nog aan te planten binnentuin. (Foto MR).

museale omgeving. Dit omvat een hele reeks van ingrepen, zoals camerabewaking met een gecentraliseerde controle, een doordacht hang- en sluitwerk op de deuren en ramen, een maximale brandbeveiliging met o.a. rookdetectoren, individuele beveiliging van de meeste kunstwerken, afsluitingen met veiligheidsglas, deskundige klimatisering van de ruimtes (met o.a. vloerverwarming) en een aangepaste maar toch subtiële en stijlvolle belichting met beperkte luxwaarden. Ook de kunstwerken zelf hebben dankzij een toegewijde restauratieploeg van Monumenten en Landschappen een grondige onderhoudsbeurt gekregen. Verder restauratief ingrijpen was, onder meer wegens de tijdsdruk, voorlopig niet mogelijk, zodat nog een heel restauratieprogramma te wachten staat.

Nochtans zullen al deze technische ingrepen nauwelijks zichtbaar zijn voor de bezoeker. De uiterlijke elementen van beveiliging, zoals vitrines en glaswanden, alsook de belichtingsarmaturen, zijn esthetisch gekozen en ontworpen. Zij werden zoveel mogelijk aangepast aan het historische kader. Het uiteindelijke doel is immers dat de bezoeker een esthetisch genot van de kunstwerken in een authentiek neogotisch kader ervaart. Daarom ging er minstens evenveel aandacht naar een aantrekkelijke en stijlvolle vormgeving van hedendaags meubilair en naar belichting van de ruimtes, met respect voor het authentieke karakter van het kapittelgebouw.

Naast Monumenten en Landschappen heeft de Provincie West-Vlaanderen een zeer belangrijk aandeel gehad in deze realisatie. De Provincie is immers wettelijk belast met het onderhoud van de kathedraal. Zo werden aanzienlijke budgetten uitgetrokken voor de valorisatie van de collectie. Daarnaast was er een directe begeleiding en ondersteuning van de kerkfabriek door meerdere provinciale diensten (Logistiek, Overheidsopdrachten & Patrimonium, Cultuur). Een geslaagde herinrichting van de Schatkamer kon overigens alleen maar het resultaat zijn van een jarenlang overleg en nauwe samenwerking van verschillende instanties zoals de Provincie, de kerkfabriek, het architectenbureau, de diverse aannemers, deskundigen van Monumenten en Landschappen en van de Brugse musea.

Een uitdaging voor de toekomst vormt het beheer van dit rijke erfgoed. Want het werk is nog niet af: integendeel, het begint pas. Zo'n collectie vergt een permanente zorg en opvolging, zeker wat conservering en beveiliging betreft. Een eerste aanzet hiertoe is gegeven door de kathedrale kerkfabriek, die voor één vijfde een collectiebeheerder in dienst genomen heeft.

Hopelijk kan deze functie in de nabije toekomst uitgebreid worden en als voorbeeld strekken voor andere kerkelijke erfgoedbeheerders.

De Schatkamer werd plechtig geopend op vrijdag 4 oktober 2002 door de minister van Cultuur en Monumentenzorg Paul Van Grembergen en door provinciegedeputeerde voor openbare werken en patrimonium Dirk De fauw. Nu kunnen de vele bezoekers en kunstliefhebbers die naar Brugge komen, maar in eerste instantie ook de Bruggelingen zelf, dit bijna onontgonnen stukje Brugse erfgoed beter leren ontdekken! De Schatkamer van de Sint-Salvatorskathedraal is geopend elke namiddag van 14 tot 17 uur met uitzondering van de zaterdagmiddag. De toegangsprijs bedraagt 2,5 euro per persoon.

Reinoud Van Acker,
Museumconsulent Provincie West-Vlaanderen

Volgende bladzijde boven: In de Kanunnikenzaal is zilverwerk en religieus textiel te zien.

Op de achtergrond in doorkijk: de Kapittelzaal, met de neogotische schouw.

Onder: In de zuidoostelijke hoekkamer wordt een schat aan edelsmeedwerk tentoongesteld, waaronder een 18e-eeuwse reliekhouders van de heilige Barbara (midden op de foto) en het reliekschrijn van de heilige Jan Chrysostomos uit 1610 (rechts). Op de achtergrond links: de oostelijke pandgang, met drie drieluiken uit de 16e of vroege 17e eeuw, sluit het bezoek aan de Schatkamer af. (Foto's Hugo Maertens, Brugge).

Veertiende Open Monumentendag lokt half miljoen bezoekers

De veertiende editie van de Open Monumentendag bracht op zondag 8 september 2002 ruim een half miljoen bezoekers op de been. Negenhonderd gebouwen openden hun deuren in meer dan tweehonderd Vlaamse steden en gemeenten. Er vonden meer dan zeshonderd activiteiten plaats. Dat zijn recordaantallen. Eens te meer bewees OMD zijn blijvende kracht als speerpunt in de Vlaamse monumentenzorg én zijn positie als grootste cultuurevenement in Vlaanderen. Tegelijk bleek ook weer eens hoe trouw het OMD-publiek wel is, dat trouwens opvallend goed voorbereid en kritisch op pad gaat. De belangstelling voor de brochures, de gidsbeurten en de wandelingen die door de vele Lokale Comit es verzorgd werden, was ook dit jaar opnieuw groot.

Deze gunstige balans geldt evenzeer voor West-Vlaanderen. Ook hier werden records gebroken: 43 Lokale Comit es stelden 252 locaties open, het hoogste aantal ooit. Ook de bezoekers waren op vele plaatsen weer in grote aantallen present. Bovendien was Brugge als Europese Culturele Hoofdstad dit jaar gaststad voor de officiële opening van OMD-Vlaanderen op vrijdag 6 september. De pas gerestaureerde Stadsschouwburg en de Heilige Magdalenakerk verwelcomden een grote groep officiële genodigden. De organisatie van deze geslaagde openingsplechtigheid gebeurde in samenwerking tussen de Stuurgroep OMD, de provincie, de stad Brugge en 'Brugge 2002'.

I Provinciale trekpleisters

Traditiegetrouw waren diverse provinciale gebouwen op die dag te bezoeken. Trekpleisters waren de residentie van de gouverneur (in totaal 3.792 bezoekers), de vestigingen van het Provinciaal Maritiem Instituut in Heist (389) en Oostende (ruim 800: de verantwoordelijken spraken van 'een overrompeling'). Het was heel druk in het Memoriaal Prins Karel, de Atlantikwall en de archeologische site Walraversijde in Oostende (samen 4.616 bezoekers op  en dag!). Ook het Provinciaal Museum Constant Permeke in Jabbeke had het uitzonderlijk druk met meer dan 800 bezoekers. In het

In Brugge beperkte men zich niet tot het algemene thema 'symbolen', maar stelde men ook een vijftigtal parken en tuinen open. Het publiek kwam er massaal op af. In de binnenstad waren de bezoekers onder meer welkom in Oude Burg 21 (foto MR) en Westmeers 100 (foto JC).

Infocentrum Tolhuis en de Provinciale Bibliotheek in Brugge volgden in totaal 1.113 personen de gidsen door het gebouw. Bij de provinciale molens blijven vooral de Schellemlen in Damme en de Koutermolen in Harelbeke volk trekken, maar ook de andere molens hadden minstens 50% meer bezoekers dan op een gewone zondag.

I Brugge: symbolen en tuinen

Naast het algemene thema 'symbolen' werkte Brugge nog een eigen, tweede thema uit, namelijk 'tuinen'. In het kader van 'Brugge 2002, Culturele Hoofdstad van Europa' werd van Open Monumentendag zelfs een vijfdaagse gemaakt rond 'Symboliek in parken en tuinen' (7-8-11-14-15 september). Aan de voorbereiding ervan werd anderhalf jaar gewerkt door het Lokale OMD-Comité en verschillende stadsdiensten, waaronder uiteraard de Stedelijke Groendienst. Ook 'Brugge 2002' en de Erfgoedcel Brugge deden mee, en – niet te vergeten – ruim dertig eigenaren van privé-tuinen. Niet minder dan vijftig groene locaties konden bezocht worden. Behalve bekende openbare parken en tuinen, zoals het Koningin Astridpark, de vestingen en de Stedelijke Begraafplaats Steenbrugge, waren daar dus heel wat particuliere tuinen bij, zowel in de binnenstad als in de rand. Een achttal tuinen in de buurgemeenten Jabbeke, Oedelem, Loppem en Oostkerke waren eveneens bij het project betrokken. Ook de provincie had een inbreng met het Fort van Beieren, het kasteeldomein van Tillegem en de tuin bij de Gouverneursresidentie. Het leverde een verrassende kennisgeving op met volstrekt onbekende en vaak paradijselijke plekje. Bovendien kon men bepaalde monumenten nu eens vanuit een ongewone hoek bekijken,

want een aantal van de opengestelde tuinen hoorde bij huizen die als monument beschermd zijn. Het publiek wist het initiatief duidelijk te waarderen, want de belangstelling was overweldigend.

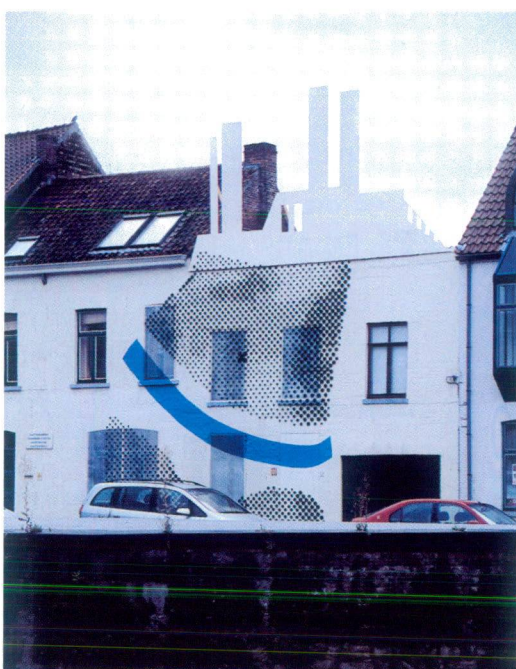
I Jongerenproject Brugge en MonumentenMaandag

Het jongerenproject van Brugge, dit jaar onder de titel **Frontside-Back-side**, kreeg voor het eerst een Europese dimensie: jongeren uit Griekenland, Zweden, Letland, Denemarken en Slowakije 'bewerkten' samen met de Brugse jongeren acht gevels in de Brugse binnenstad. Het project kende een ruime belangstelling, waarbij vooral de moskeekoepel op de Kruispoort reacties loswekte bij omwonenden en publiek. Het project werd ook gemaakt bij de Stuurgroep van Open Monumentendag, want het werd samen met het project rond 'Vakantiearchitectuur' van Middelkerke (belle-époquearchitectuur in Westende-Bad) bekroond.

Boven: de officiële opening van Open Monumentendag Vlaanderen op 6 september lokte heel wat belangstellenden naar Brugge. Na de toespraken in de Stadschouwburg startten de stadswandelingen onder de leiding van bevoegde gidsen. (Foto Fernand Proot, Brugge).

Midden: de tuin van het herenhuis Sint-Annarei 12. (Foto MR).

Links: ook de jongelui van het OMD-jongerenproject Brugge waren weer van de partij. Deze maal kleepte een internationaal samengestelde groep van 15- tot 20-jarigen acht Brugse huisgevels op zeer eigenzinnige wijze aan. Hier een huis aan de Coupure. (Foto JC).

Zo'n zestig monumenten in de streek stelden hun deuren open om hun rijkdom aan symbolen te tonen aan het grote publiek. Verschillende gemeentebesturen grepen de gelegenheid ook aan om met een nieuwe folder hun erfgoed opnieuw in de kijker te zetten. Wevelgem pakte uit met het rijk geïllustreerde boek **Architectuur in eigen buurt**, een initiatief waar het lokale Overlegcomité Bouwkundig en Cultureel Erfgoed diverse jaren aan gewerkt heeft.

Het absolute hoogtepunt van de streek in bezoekersaantallen uitgedrukt was ongetwijfeld het nieuwe Gerechtsgebouw in Kortrijk (met meer dan 3.000 mensen was het er vooral in de namiddag een ware overrompeling), maar ook andere monumenten genoten heel wat belangstelling. Een greep uit het aanbod: het BST-gebouw, het Goed te Corbie in Anzegem, het Oud Kasteel van Vichte (dit was niet opengesteld, maar het publiek kon vrij rondlopen over de imposante site), de kazematten in Menen en de Protestantse Kerk in Wevelgem. Klassiekers die het zoals elk jaar weer goed deden, waren de Kortrijkse musea en het Tabaksmuseum te Wervik. Opmerkelijk was ook het succes van de MonumentenMaandag in Menen: zomaar eventjes 33 klassen (4e, 5e en 6e leerjaar lager onderwijs) schreven zich in, zodat het stadsbestuur het initiatief ook naar de dinsdag en de woensdag uitbreidde.

In het zuiden van de provincie wordt er nu al volop gebrainstormd over het thema 'steen'. In september 2003 zijn ze ginds bijvoorbeeld van plan om met zijn allen de kelders in te duiken. Wie nog goede suggesties heeft, is welkom bij dominique.velghel@west-vlaanderen.be (T 056 24 99 94).

Boven: in Kortrijk trok het nagelnieuwe gerechtsgebouw ruim drieduizend bezoekers. (Foto MR).

Onder: nog in Kortrijk kon onder meer het BST-gebouw aan de Minister Liebaertlaan bezocht worden. (Foto's JC).

Volgende bladzijde. De sterkte van OMD is dat ook minder bekende monumenten onder de aandacht gebracht worden, zoals de Evangelische kerk van Wevelgem. – Gewoonlijk niet voor het publiek toegankelijk: de kasteeltuin van Vichte. – In Menen kenden onder meer de geleide bezoeken aan de stedelijke begraafplaats duidelijk succes. (Foto's JC).

Daarnaast waren er ook nog jongerenprojecten in Beernem, De Panne, Ichtegem, Koksijde, Kuurne, Lichtervelde, Menen, Middelkerke, Roeselare en Zuienkerke. Op al die plaatsen mochten de organisatoren zich in een ruime belangstelling verheugen. Ook voor de rest van Vlaanderen kan men van een succes gewagen. Bijna alle 56 jongerenprojecten waren namelijk volgeboekt.

Alle West-Vlaamse jongerenprojecten liepen ook op MonumentenMaandag. Dit betekent dat meer dan een kwart van alle lokale comités die deelnamen aan MonumentenMaandag, namelijk 11 van de 43, West-Vlaams waren.

I Zuid-West-Vlaanderen

Al sinds 1994 bundelen de dertien gemeenten van Overleg Cultuur Zuid-West-Vlaanderen hun krachten voor Open Monumentendag. In 2002 namen elf gemeenten deel aan Vlaanderens grootste publieksevenement.

I Bezoekers van heinde en verre

Ook elders in de provincie wisten de talrijke initiatieven vaak honderden kijklustigen te lokken. Zo kwamen in Beernem meer dan 1.000 bezoekers af op de tentoonstellingen 'Symbolen: Cafés' die in elke deelgemeente (Beernem, Oedelem en Sint-Joris) waren georganiseerd, met foto's van en informatie over vroegere cafés. In Oostende bedroeg het totale aantal bezoekers 15.196, wat meer dan een verdubbeling is in vergelijking met 2001! Ook MonumentenMaandag was daar een groot succes, met 3.000 deelnemers. De monumentenbus tussen de verschillende locaties zat vaak afgeladen vol. Grote publiekstrekkers waren de Japanse tuin, de Venetiaanse Gaanderijen en vooral het Provinciaal Domein Raversijde. In Roeselare telde men 7.620 bezoekers, met als absolute topper de Brouwerij Rodenbach (2.500).

Algemene tendensen zijn het reeds genoemde feit dat de bezoekers zich vaak goed voorbereiden, en de grote mobiliteit. Zo viel het bijvoorbeeld in Harelbeke op dat heel wat monumentenliefhebbers van buiten de gemeente en zelfs buiten de provincie kwamen: Brussel, Antwerpen, Gent... Ook het succes van de fietsritten neemt toe. De deelnemers zijn dikwijls verrast, omdat zij letterlijk een nieuwe kijk op landschap en erfgoed krijgen.

Zoals voorgaande jaren, heeft OMD 2002 ook weer geleid tot lokale publicaties die opvallen door hun degelijkheid en hierdoor een blijvende waarde hebben. Een voorbeeld is de brochure **Een tuin is meer dan er staat**, die door de stad Brugge uitgegeven werd.

Mariette Jacobs, Marc Ryckaert, Dominique Velghe

Alberic Goethals fotografeert Brugge in 1863-1864

De uitvinding van de fotografie – meer bepaald de officiële bekendmaking ervan in Parijs op 19 augustus 1839 – kende zeer snel een grote weerklank in de gehele wereld. Ook in Brugge was men vrijwel onmiddellijk op de hoogte. Al op 21 augustus 1839 bracht de *Journal de Bruges* een bijdrage over het revolutionaire nieuwe procédé om beelden vast te leggen. Een jaar later waren de eerste foto's, zogenaamde daguerréotypieën met gezichten van Parijs, er te koop bij prentenhandelaar Joseph Buffa in de Philipstockstraat.

In 1843 begon diezelfde Buffa met een eigen foto-atelier en in 1846 nam hij deel aan een nijverheidstentoonstelling met vier eigen opnamen (wellicht portretten) in daguerréotypie [1]. Ook andere Bruggelingen gingen al vroeg met het nieuwe medium aan de slag. Rentenier Louis Constantin Jacopssen experimenteerde met een Engels procédé dat gebruik maakte van papieren negatieven, de zogenaamde kalotypie. Jacopssen is de maker van de oudste bekende foto van Brugge: een gezicht op het Minnewater uit 1844 of 1845 [2]. Jan Frans Michiels fotografeerde in 1848 de Groene Rei en zou later internationale faam oogsten in Keulen [3]. Een van de eerste buitenlanders die opnamen van Brugge maakte, was de Schot John Muir Wood. In 1847 verbleef hij korte tijd in de stad en maakte er enkele foto's, waaronder een gezicht op de Groene Rei [4].

Technische verbeteringen in de fotografie – met name de toepassing van het glasnegatief vanaf 1851 – en de sterk toegenomen mobiliteit dank zij het spoor, leidden in de daaropvolgende decennia tot een drukke fotografische activiteit in Brugge. Het pittoreske stadslandschap en de kunstschaten, vooral de schilderijen van de Vlaamse Primitieven, trokken talrijke beroeps- en amateurfotografen aan. Bekende namen waren, behalve de Bruggeling Victor Daveluy, onder meer Louis Dubois de Nehaut [5], Edmond Fierlants [6], Joseph Maes, de broers Neurdein uit Parijs, enkele gespecialiseerde Duitse firma's en de Naamse schilder-fotograaf Armand Dandoy. Van Dandoy worden de glasnegatieven bewaard in het *Musée Archéologique* van Namen. Zijn Brugse opnamen zouden een nadere studie verdienen [7].

De Begijnhofbrug. Op de achtergrond: de Onze-Lieve-Vrouwetoren met de recent voltooide spits van architect Jean-Brunon Rudd uit 1855-1858. De hoektorentjes zullen pas in 1870-1871 herbouwd worden.

Volgende bladzijde: gezicht op de Reie en het belfort vanaf de Rozenhoedkaai. Het statige herenhuis links is nu vervangen door het complex van het 'Bourgondisch Cruysse', met twee houten neogevels aan de waterkant. Het koepeltje rechts op de achtergrond behoort bij het oude Provinciaal Hof, dat in 1878 zal afbranden.

Het Jan van Eyckplein, met het marmeren Van Eyckstandbeeld van Jan-Robert Calloigne uit 1855. In 1878 zal het huidige, bronzen standbeeld van de hand van Hendrik Pickery er geplaatst worden. Let ook op de Koningsbrug op de achtergrond, die toen nog een draaibrug was.

En dan was er nog Alberic Goethals, een Kortrijks amateur-fotograaf die in 1863-64 een reeks stadsgezichten van Brugge maakte. Door de relatief vroege datering en de goede kwaliteit vormt zijn werk een eersterangs iconografische bron voor het Brugse stedelijke landschap kort na het midden van de 19e eeuw. Zijn foto's werden dan ook al regelmatig gereproduceerd, zowel in het standaardwerk over de fotografie in Brugge van Guillaume Michiels (8) als in de boeken van Jaak Rau. Niettemin blijft Alberic Goethals een illustere onbekende. Publicaties over 19e-eeuwse fotografie vermelden hem niet (9) of slechts zeer summier (10). Zijn geboorte- en sterfdatum worden zelfs nergens vermeld, behalve dan bij Jaak Rau, die onlangs als eerste de moeite deed om deze gegevens op te zoeken (11). Ook de tentoonstelling *Brugge, portret van een stad*, georganiseerd in het kader van 'Brugge 2002, Culturele Hoofdstad van Europa', gaf Goethals niet de plaats die hem toekwam. Om dit enigszins te compenseren, brengt *In de Steigers* hier een selectie van zijn foto's uit

het fonds van de Provinciale Bibliotheek van West-Vlaanderen.

Glasnegatieven van Goethals worden bewaard in het Stedelijk Museum Broel in Kortrijk (12). Foto's van hem zijn voorts te vinden in het Provinciaal Museum voor Fotografie in Antwerpen – onder meer een stereoscopisch zelfportret (13) – en in het Stadsarchief van Brugge. Uit laatstgenoemde collectie zijn al vijf opnamen van Goethals verwerkt in het digitale bestand *BeeldbankBrugge*, dat via het internet raadpleegbaar is (www.beeldbankbrugge.be).

De onbekendheid van Alberic Goethals is mogelijk te wijten aan het feit dat hij slechts relatief kort als fotograaf actief schijnt te zijn geweest. Bovendien stond hij steeds in de schaduw van zijn grootvader, die in Kortrijk een veel grotere bekendheid geniet. Grootvader Jacques Goethals-Vercruysse (1759-1838) was garenfabrikant en behoorde tot de gegoede Kortrijkse burgerij. Hij legde een ruime culturele belangstelling

De Molenmeers en de Jeruzalemkerk. Deze foto is de linkerhelft van een stereo-paar. Alberic Goethals maakte veel stereo-opnames, onder meer omdat de toenmalige stereo-camera's compacter en lichter hanteerbaar waren.

aan de dag, was bibliofiel, manuscriptenverzamelaar, amateur-historicus en een niet onverdienstelijk tekenaar. In 1834, vier jaar voor zijn dood, besloot hij zijn omvangrijke bibliotheek aan de stad Kortrijk te legateren, waar zij thans nog steeds deel uitmaakt van het fonds van de Stadsbibliotheek (14).

Jacques Goethals-Vercruysse had zeven kinderen, waarvan de eerste twee op zeer jonge leeftijd overleden. Zijn oudste in leven gebleven zoon, Vincent Bruno (1797-1881) nam omstreeks 1820 de leiding van de spinnerij over. Vincent huwde in 1819 met Eugénie Danneel. Het echtpaar kreeg niet minder dan elf kinderen. Het jongste, geboren op 2 mei 1843, was Alberic, de toekomstige fotograaf (15). Het gezin Goethals-Danneel bewoonde het huis 'De Lelie' in de Rijselstraat, waar ook Jacques Goethals-Vercruysse gewoond had. Dit historische herenhuis met twee trapegevels dateerde uit 1637 en werd in 1849 gesloopt (16). Van het pand werd kort voor de afbraak een foto gemaakt. Op de drempel aan de voordeur poseert Vincent Goethals met

aan zijn hand de toen zesjarige Alberic (17). De maker van de foto is niet bekend. Misschien was het wel Louis-Désiré Blanquart-Evrard uit Rijsel, die vanaf ca. 1845 als fotograaf actief was en die contacten had met Vincent Goethals (18). Wat er ook van zij, het staat dus vast dat Alberic Goethals reeds als jonge knaap een fotograaf aan het werk zag. Of toen al zijn belangstelling voor het medium gewekt werd, valt natuurlijk niet te bewijzen.

Net zoals zijn vader en grootvader zou Alberic Goethals ondernemer in de textielindustrie en een oppassend lid van de katholieke Kortrijkse burgerij worden. Hij zette evenwel niet het familiebedrijf voort, maar kocht in 1866, samen met een vennoot, een andere spinnerij op. Die kreeg aanvankelijk de naam 'Alberic Goethals & Cie', maar werd in 1881 tot 'Linière de Courtraï' omgedoopt. Rond 1870 richtte hij voor de morele en geestelijke begeleiding van de jonge arbeidsters in de spinnerij het Sint-Catharinapatronaat op, in de volksmond 'de Cathrijntjes' genoemd. De leiding ervan vertrouwde

De Rolweg, gezien vanaf een thans verdwenen molenberg. Op de berg stond de molen 'De Grandmere', die in 1877 gesloopt werd. Links in de straat: het Schuttersgild van Sint-Sebastiaan. Het barokke kapelletje uit 1685, dat tegen de hoofd vleugel aangebouwd stond, werd in 1900 'weggerestaureerd' door Louis Delacenserie.

hij toe aan een gemeenschap van kloosterzusters die nog door grootvader Jacques Goethals-Vercruyse gesticht was [19].

In 1886 huwde Alberic met Clara van Volsem. Zij kregen zeven kinderen. De oudste twee dochters werden kloosterzuster. De ene trok naar Congo, de andere trad in bij een kloosterorde in Angers (Frankrijk). De oudste zoon, Jacob (°1889), sneuvelde enkele dagen voor het einde van de Eerste Wereldoorlog als onderluitenant van het Belgische leger in de buurt van Staden [20]. Alberic zelf overleed in Kortrijk op 22 mei 1897.

Over Alberic Goethals als fotograaf is tot op heden vrijwel geen onderzoek verricht. Een inventaris van zijn bewaarde opnamen bestaat niet. Over de duur van zijn fotografische activiteiten is evenmin iets bekend. Het lijkt erop dat het om een eerder kortstondige hobby ging. In de jaren 1863-1864 maakte hij zijn foto's in Brugge en Damme. Ook zijn foto's van Kortrijk worden in die jaren gedateerd [21]. In 1865 was hij een van de drie Kortrijkse deelnemers aan een *Salon de Photographies*, die in zijn geboortestad gehouden werd als onderdeel van een kunsttentoonstelling waar ook schilderijen en andere kunstobjecten te zien waren [22].

Hij was toen een jonge twintiger met wellicht nogal wat vrije tijd. Vanaf 1866 had hij een eigen textielbedrijf, waardoor hij ongetwijfeld een drukker bezet man werd, met minder tijd voor zijn hobby. Is hij toen helemaal gestopt met fotograferen, of heeft hij zijn liefhebberij enkel op een lager pitje gezet? Verder onderzoek zal dit moeten uitwijzen. Deze bijdrage – die, zoals gezegd, enkele foto's van Goethals uit de provinciale collectie van West-Vlaanderen presenteert – hoopt een aanzet te zijn tot dit verder onderzoek.

Marc Ryckaert

Noten

[1] Guillaume Michiels, *Uit de wereld der Brugse mensen. Fotografie en het leven te Brugge 1839-1918*, Brugge 1978, p. 16-17; Jaak Rau, *Een eeuw Brugge, deel 1, 1800-1900*, Brugge 2001, p. 32-37. Daguerreotypie is een fotografisch procédé dat gebruik maakt van een koperen plaat als beelddrager.

[2] Rau, *Een eeuw Brugge*, deel 1, p. 37-39 en 58-68. Jacobsen werkte een tijd samen met twee andere pioniers van de fotografie in België, namelijk de Brusselaar Guillaume Claine en de Antwerpenaar Ernest Buschmann. Hierover: Steven

De westzijde van de Markt. Het café 'Craenburg' had toen nog een eenvoudige gepleisterde lijstgevel, die in 1822 ter vervanging van een houten puntgevel was gebouwd. De huidige pseudo-middeleeuwse gevel dateert pas uit 1955.

De Spinolarei en het Jan van Eyckplein. Centraal staat de Poortersloge, met de brede gevel uit 1818. In 1899-1903 zal het gebouw tot zijn oorspronkelijke middeleeuwse volume teruggebracht worden. Rechts het Tolhuis.

Alle opnames bij dit artikel zijn van de hand van Alberic Goethals (Kortrijk 1843-1897). De gereproduceerde prints behoren tot de collectie van de Provinciale Bibliotheek en Cultuurarchief van West-Vlaanderen in Brugge.

F. Joseph en Tristan Schwilden, *A l'aube de la photographie en Belgique. Guillaume Claine (1811-1869) et son cercle*, Brussel 1991.

[3] Michiels, *Uit de wereld der Brugse mensen*, p. 22-29.

[4] Christophe Ruys, *Brugge, portret van een stad*, Gent/Amsterdam 2002, p. 13-16.

[5] Over L. Dubois de Nehaut: Steven F. Joseph en Tristan Schwilden, *Ridder L.P.T. Dubois de Nehaut 1799-1872. Leven en werken* (tentoonstellingscatalogus), Brussel 1987.

[6] Voor een overzicht van zijn foto's van Brugge, zie: Steven F. Joseph en Tristan Schwilden, *Edmond Fierlants 1819-1869. Photographies d'art et d'architecture*, Brussel 1988, p. 142-147, 236-238 en 249.

[7] Pierre-Paul Dupont, *Un demi-siècle de photographie à Namur des origines à 1900*, Brussel 1986, p. 21-48.

[8] Michiels, *Uit de wereld der Brugse mensen*, p. 200, 229, 266, 296, 325, 356 en 361. Op p. 648 en 649 staan twee foto's van Damme.

[9] Georges Vercheval (o.l.v.), *Pour une histoire de la photographie en Belgique*, Charleroi 1993. De lijst met Belgische fotografen in dit boek is zeer onvolledig.

[10] Korte vermeldingen in o.m.: Pool Andries en Willem Aerts, *Camera Gothica. Gotische kerkelijke architectuur in de 19de-eeuwse fotografie*, Antwerpen 1993, p. 256; Steven F. Joseph, Tristan Schwilden en Marie-Christine Claes, *Directory of Photographers in Belgium 1839-1905*, Antwerpen 1997, deel I, p. 194.

[11] Rau, *Een eeuw Brugge*, deel 1, p. 57. Opvallend is, dat Jaak Rau voor het overige ook nauwelijks meer weet te melden over Goethals, daar waar hij voor de meeste andere fotografen goed uitgewerkte biografische notities brengt.

[12] Vriendelijke mededeling van conservator Isabelle Bauwens-De Jaegere, waarvoor dank.

[13] Gereproduceerd in Joseph, Schwilden en Claes, *Directory of Photographers*, p. 194.

[14] Over Jacques Goethals-Vercreyusse werd al heel wat gepubliceerd. Zie vooral: Niklaas Maddens, 'Goethals (gezegd Goethals-Vercreyusse), Jacob Jozef Ignatius Hyacint', in *Nationaal Biografisch Woordenboek*, deel 11, Brussel 1985, kol. 305-314; Isabelle Bauwens-De Jaegere en Paul Debrabandere (red.), *Jacques Goethals-Vercreyusse en zijn tijd* (tentoonstellingscatalogus), Kortrijk 1988. In laatstgenoemd, nochtans zeer gedegen werk, wordt kleinzoon Alberic Goethals weliswaar enkele keren vermeld, maar nergens wordt ook maar enige allusie gemaakt op zijn activiteiten als fotograaf.

[15] J. R[oe]lstraete, 'Genealogie van de familie Goethals', in *Heulespiegel*, nr. 27 (juni 1998), p. 29-30.

[16] Paul Debrabandere, *Kortrijkse gevels van de XVIde eeuw tot het Empire*, (Verhandelingen uitgegeven door De Leiegouw, IV), Kortrijk 1973, p. 36-38.

[17] Paul Debrabandere, 'Het Kortrijkse stadsbeeld ten tijde van Jacques Goethals-Vercreyusse', in Bauwens-De Jaegere en Debrabandere, *Jacques Goethals-Vercreyusse en zijn tijd*, p. 202 (foto gereproduceerd op p. 11).

[18] Andries en Aerts, *Camera Gothica*, p. 256.

[19] Bauwens-De Jaegere en Debrabandere, *Jacques Goethals-Vercreyusse en zijn tijd*, p. 19.

[20] Theodoor Sevens, 'De Kortrijksche familie Goethals', in *Handelingen van de Geschied- en Oudheidkundige Kring van Kortrijk*, nieuwe reeks, V (1926), p. 30-31.

[21] Zie bij voorbeeld de opname van de Rijselstraat, gereproduceerd in Debrabandere, *Kortrijkse gevels van de XVIde eeuw tot het Empire*, p. 45.

[22] Jan Coppens, Laurent Roosens, Karel Van Deuren, "...door de enkele werking van het licht...". *Introductie en integratie van de fotografie in België en Nederland, 1839-1869*, Brussel 1989, p. 260-263.

10 jaar Monumentenwacht in West-Vlaanderen

Op vrijdag 13 september 2002 werd in de Bisschoppelijke Residentie in Brugge met toespraken en een receptie het tweede lustrum gevierd van de West-Vlaamse Monumentenwacht. Tien jaar eerder, op 10 juli 1992, was immers de v.z.w. **Monumentenwacht West-Vlaanderen** opgericht. Op 12 oktober jl. was het opnieuw feest: toen herdachten de overkoepelende v.z.w. **Monumentenwacht Vlaanderen** en de vijf provinciale monumentenwachtverenigingen samen hun tienjarige bestaan in Temse en Rupelmonde. Het voorbeeld voor de Monumentenwacht kwam uit Nederland, waar al sinds 1973 monumentenwachten actief waren. Via de grensoverschrijdende contacten tussen West-Vlaanderen en Zeeland raakte het concept bij de aanvang van de jaren negentig in Vlaanderen bekend. Sindsdien is de Monumentenwacht niet meer weg te denken uit het erfgoedbeleid binnen de Vlaamse provincies. West-Vlaams hoofdmonumentenwachter Freddy Deweer blikt terug op tien jaar Monumentenwacht West-Vlaanderen.

I Hoe het begon

Toen omstreeks 1990 de beschermingsprocedure werd ingeleid om de IJzertoren, de Crypte en de Paxpoort in Diksmuide als beschermd monument te erkennen, werd ook het West-Vlaamse Provinciebestuur hierbij betrokken. Hoewel pas voltooid in 1964, vertoonde de IJzertoren toen al enkele gebreken en drong een restauratie zich op. Na de bescherming als monument kon voor die werken een beroep gedaan worden op de

wettelijk voorziene restauratiepremie. Voor de diverse besturen die een deel van de premie zouden betalen, was het belangrijk om te beschikken over een toestandrapport, teneinde ieders aandeel in de subsidie te kunnen begroten. Voor het opmaken van zo'n rapport was ook een inspectie van de buitenzijde noodzakelijk.

Het was natuurlijk niet evident om de 84 meter hoge toren even aan de buitenzijde te beklimmen. Dank zij de goede contacten tussen de provincies West-Vlaanderen en Zeeland, kon hiervoor een beroep gedaan

Kerkefabrieken behoren bij de vroegste leden van de Monumentenwacht West-Vlaanderen. Ook nu nog vormen kerken een belangrijk percentage van het aantal aangesloten gebouwen. Het gaat zowel om kerken die niet als monument beschermd zijn, zoals de Sint-Jacobskerk van Lichtervelde (links), als om beschermde kerken, zoals die van Vivenkapelle. (Foto's MR).

Talrijke gemeentebesturen zijn bij de Monumentenwacht aangesloten.

Dit is bij voorbeeld het geval met de stad Veurne en de onlangs gerestaureerde kiosk in het Sint-Walburgapark (boven).

Ook andere historische gebouwen in Veurne staan op de lijst van de monumentenwachters. Hetzelfde geldt voor het stadsbestuur van Brugge, dat alle belangrijke historische gebouwen waarvan het eigenaar is, regelmatig laat inspecteren. Een daarvan is het voormalige Sareptaklooster aan de Lange Rei. (Foto's MR).

worden op de Zeeuwen. Zeeland beschikte toen namelijk al over monumentenwachters, en zij voerden de inspectie uit. Dit betekende de aanzet voor de Vlaamse provincies om zelf ook werk te maken van een Monumentenwacht. Onder impuls van de Koning Boudewijnstichting, en voor onze provincie gedeputeerde Fernand Peuteman, werd in 1991 in de **Vereniging van Vlaamse Provincies (VVP)** de oprichting voorbereid van de Provinciale monumentenwachtverenigingen. Ook Oost-Vlaams gouverneur Herman Balthazar steunde onmiddellijk het initiatief.

Er werd snel tot een beslissing gekomen op basis van een goed onderbouwd dossier. Aldus werd op 12 september 1991 de vereniging zonder winstgevend doel **Monumentenwacht Vlaanderen** opgericht. Stef Binst werd aangesteld als projectcoördinator, teneinde in de vijf Vlaamse provincies de aanwervingen voor te bereiden en te coördineren. Voorzitter werd Bruggeling Sieg Vlaeminck, wat wellicht niet toevallig was, aangezien

de opstart nogal West-Vlaams getint was. De v.z.w. Monumentenwacht Vlaanderen fungeert sindsdien als een zogenaamde 'koepel' die de werking van de provinciale verenigingen coördineert.

In de daaropvolgende maanden werd in elke provincie een eigen operationele monumentenwacht opgericht. In West-Vlaanderen gebeurde dat op 10 juli 1992 in het Kasteel Tillegem in Sint-Michiels. De drie stichtende leden van de v.z.w. **Monumentenwacht West-Vlaanderen** waren de Monumentenwacht Vlaanderen, vertegenwoordigd door voorzitter Sieg Vlaeminck, de Provincie West-Vlaanderen, vertegenwoordigd door gedeputeerde Fernand Peuteman, en Ludo Valcke, directeur van de provinciale Dienst voor Cultuur.

I De West-Vlaamse pioniers

Per provincie ging een team van twee monumentenwachters aan de slag. In West-Vlaanderen werden Freddy Deweer en Jean-Pierre Inghelbrecht geselecteerd uit niet minder dan 42 kandidaten. Zij konden op 16 augustus 1992 starten met drie weken opleiding bij de collega's van Zuid-Holland en Zeeland. Dit bood het voordeel dat van meet af aan de werkwijze van de verschillende Nederlandse ploegen vergeleken en geëvalueerd kon worden. Vanuit hun eigen inventiviteit en ervaring bouwden de West-Vlaamse monumentwachters hierop verder en ontwikkelden zij gaandeweg een verbeterde versie van de bestaande methodes. Diverse cursussen volgden elkaar in snel tempo op en eind 1992 waren de eerste autonome inspecties al uitgevoerd. André Dumarey werd tot secretaris van Monumentenwacht West-Vlaanderen aangesteld en gedeputeerde Peuteman was voorzitter.

De huisvesting was in die beginperiode nog een beetje problematisch. Een vergaderzaaltje van het Provinciaal zwembad in Sint-Andries vormde een geïmproviseerde kantoorruimte, die onontbeerlijk was voor het opmaken van de inspectierapporten. Wilfried Moeyaert van de dienst Overheidsopdrachten en Patrimonium sprokkelde in de gauwte enkele typomachines, een tekentafel en wat kantoor materiaal bijeen.

I De eerste leden

Op 11 januari 1993 ging onder impuls van gouverneur Olivier Vanneste in het Provinciaal Hof in Brugge een informatievergadering door waarbij alle gemeentebesturen en kerkfabrieken van de provincie werden uitgenodigd. Er werd toelichting verstrekt over de werking

van de Monumentenwacht en de subsidiëringprocedure voor restauratie en onderhoudswerken. Het was immers de bedoeling de aandacht te vestigen op regelmatig onderhoud om zodoende dure restauraties te vermijden. Door de professionele aanpak en het gebruik van touwtechnieken konden de monumentenwachters delen van gebouwen bereiken waar vaak in tientallen jaren niemand meer was geweest. Typerend in dat verband was een ervaring van de monumentenwachters uit die beginperiode. In een bepaalde kerk die moest geïnspecteerd worden, bleek de sleutel van het traptorentje reeds verschillende jaren zoek. Hierdoor waren de toren en de aanpalende zolders al die tijd niet meer bereikbaar geweest. Toen de pastoor de monumentenwachters een kwartier later toch op de torenomgang zag verschijnen, kon hij zijn ogen niet geloven.

De eerste leden die toetraden tot de v.z.w. Monumentenwacht waren overwegend kerkfabrieken. Pas in een latere fase volgden de gemeentebesturen. Veel gemeentebesturen hadden immers een technische dienst die het onderhoud van hun patrimonium regelde. Gemeenten en steden met veel monumentale gebouwen stelden echter snel de medewerking van de monumentenwacht op prijs. Hun diensten beschikten meestal niet over specialisten ter zake en de nodige competentie in deze materie. De aarzeling van sommige gemeentebesturen lag vooral in het vermoeden dat bij de inspectie en rapportering heel wat negatieve zaken aan het licht zouden komen die veel reparatiekosten met zich zouden brengen. Gelukkig zagen zij al snel de voordelen van een regelmatige inspectie in.

Verloedering van de monumentale gebouwen werd meestal veroorzaakt door het ontbreken van regelmatig onderhoud. Waterinfiltraties, geniepige lekkages, verstopte goten en afvoeren ingevolge duivenoverlast of bladafval, aantasting door houtborende insecten, schimmels en zwammen, roestuitzetting en openstaande luiken zijn de meest voorkomende oorzaken van een snelle aftakeling. Een regelmatige controle met passende maatregelen kan dure restauraties vermijden. Vandaar dat de afdeling Monumenten en Landschappen het rapport van de Monumentenwacht aanvaardt als preferentieel document bij de aanvraagprocedure voor de onderhoudspremie.

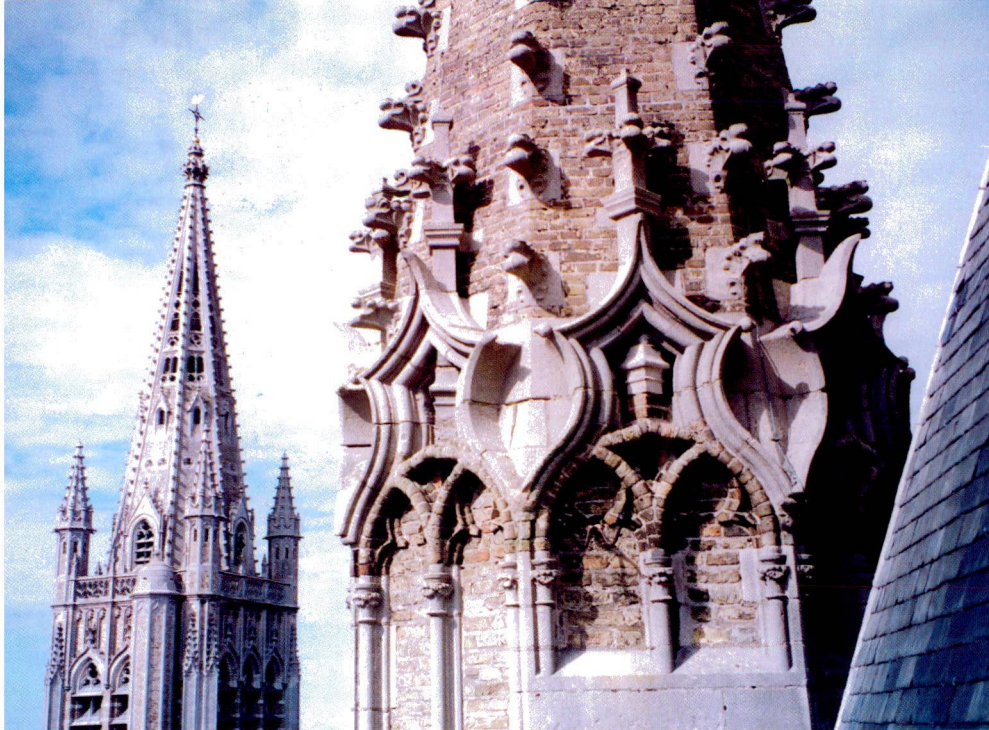
I Vandaag en morgen

Op vandaag bestaat de Monumentenwacht West-Vlaanderen uit drie ploegen van twee wachters. Onder hen zijn er twee gediplomeerde meester-molenaars die als team gerichte inspecties van molens kunnen

Boven: de monumentenwachters van West-Vlaanderen. Drie ploegen van twee man, klaar om in actie te treden. (Foto Michel Vanneville, Brugge).

Links: De Monumentenwacht inspecteert ook museumgebouwen, zoals het 'Mout- en Brouwhuis De Snoek' in Fortem-Alveringem, en windmolens, zoals de Zwevegemse Mortiermolen. (Foto's MR).

Helemaal boven: leper, Lakenhallen, detail van een hoektorentje met sporen van roestuitzetting. (Foto Brecht Lagae, Monumentenwacht West-Vlaanderen).

Bij de private leden van de Monumentenwacht vindt men zowel de eigenaars van het 'Brouwershuis' in de Oostendse Christinastraat als die van het monumentale kasteel van Bossuit. (Foto's JC).

uitvoeren. Een nieuw systeem van inspectie en verslaggeving, dat bijna op punt staat, wordt trouwens voor het ogenblik uitgetest bij de inspectie van de molens. Tevens wordt de opleiding gestart van een monumentenwachter 'interieur' zodat ook op dit vlak de nodige adviezen verstrekt kunnen worden inzake onderhoud en bescherming van waardevolle kunstwerken en interieurs. Vanuit de koepel **Monumentenwacht Vlaanderen** worden regelmatig cursussen georganiseerd voor de nieuwe monumentenwachters en bijscholingen voor de wachters van de eerste generatie. Er is voldoende werk om de inzet van een vierde ploeg te rechtvaardigen. Het aantal abonnees is ondertussen immers gegroeid tot 565, met nog altijd de kerkfabrieken als grootste groep (220). Maar ook heel wat gemeenten zijn inmiddels aangesloten, alsook een tachtigtal particuliere eigenaars van waardevolle panden.

Na tien jaar werking is de evaluatie beslist gunstig. Dit is mede de verdienste van de Vlaamse provincies, die het merendeel van de financiële en logistieke middelen inbrengen. Jaarlijks subsidieert de Provincie West-Vlaanderen de eigen Monumentenwacht en de v.z.w. Monumentenwacht Vlaanderen voor zo'n 275.000 euro. Straks worden de krijtlijnen getrokken voor de werking in de komende jaren. Het ziet er naar uit dat er in de toekomst nog een mooie en lange taak te wachten ligt voor de monumentenwachters.

Freddy Deweer

I Prettige kennismaking met het Fort Napoleon

Het Fort Napoleon in Oostende is geen onbekende voor de lezers van *In de Steigers*. Het West-Vlaamse provinciebestuur was immers nauw betrokken bij de restauratie ervan in 1995-2000. Over de voortgang van de werken werd in deze kolommen regelmatig bericht.

Over het Fort bestonden al langer enkele wetenschappelijke artikels. Daarnaast was er het in 2000 verschenen boek van Frank Ryon en Freddy Hubrechtsen, dat zich eveneens tot een eerder gespecialiseerd publiek richtte. Een bevattelijke uitgave voor een ruim publiek ontbrak tot nog toe.

Deze leemte is nu opgevuld door het boekje *Fort Napoleon, gevecht met de tijd*. In opdracht van Erfgoed Vlaanderen, beheerder van het monument, schreef Margaretha Van Huele een beknopt en vlot leesbaar overzicht van tweehonderd jaar Fort Napoleon, van de eerste plannen voor een Frans fort in de duinen in 1803 tot en met de recente restauratie en cultuurtoeristische herbestemming. De publicatie is rijk geïllustreerd met oude kaarten en plannen, prenten en schilderijen, historische en actuele foto's (deze laatste hoofdzakelijk van Stefan Dewickere). Een uitstekende kennismaking met een uitzonderlijk bouwwerk. – [MR].

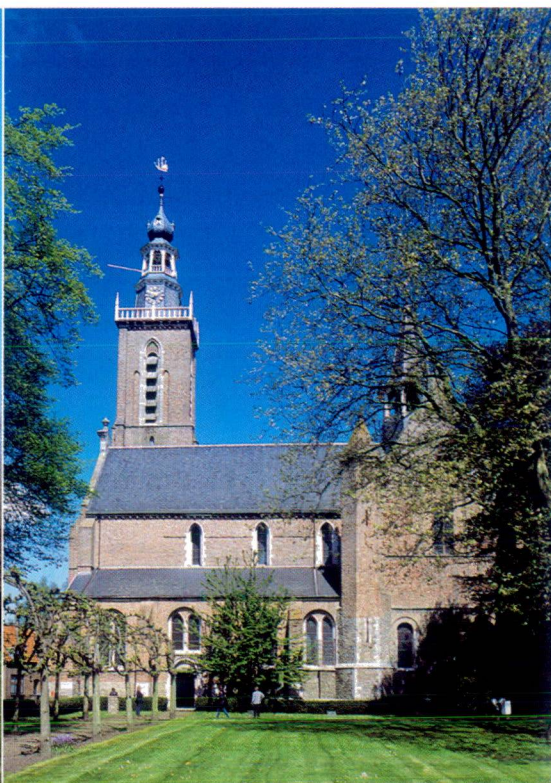
Margaretha Van Huele, *Fort Napoleon, gevecht met de tijd*, Antwerpen, 2002, 64 p. Inlichtingen: Fort Napoleon, Vuurtorenweg z/n, 8400 Oostende; telefoon 059 32 00 48; e-mail: fort.napoleon@skynet.be; website: www.fortnapoleon.be.

I Nieuw Zeeuws erfgoedtijdschrift

Eerder werd hier al melding gemaakt van de oprichting van de Stichting Cultureel Erfgoed Zeeland (*In de Steigers*, jg. 8 [2001], p. 23). De Stichting moet hét aanspreekpunt worden op het gebied van het cultureel erfgoed in de provincie Zeeland. Zij ondersteunt en adviseert overheden, verenigingen en individuen. Zij voert provinciale steunfuncties uit voor zes sectoren of 'werkvelden': regionale geschiedenis, archeologie, musea, monumentenwacht, monumentenzorg en streektaalen. Aan educatie, participatie en publieksgerichte werking wordt veel belang gehecht.

Nu geeft de Stichting ook een nieuwsbrief uit, die driemaal per jaar moet gaan verschijnen. De naam luidt kort en duidelijk: *Zeeuws Erfgoed*. Het eerste nummer verscheen kort voor de zomer. Het bevat nieuws over de zes werkvelden, alsmede een agenda, een overzicht van recente publicaties en een rubriek waarin bijzonder erfgoed centraal staat. – [MR].

Stichting Cultureel Erfgoed Zeeland, Postbus 49, NL-4330 AA Middelburg, Nederland; e-mail: info@sceez.nl; website: www.sceez.nl.

Zeeuws monumentaal erfgoed, net over de grens met West-Vlaanderen: het kerkje van Sint-Anna-ter-Muiden (links - foto JC) en de Sint-Bavo in Aardenburg (foto MR).

Volgende bladzijde: Desselgem [Waregem], interieur van de kerk. De neoclassicistische Sint-Martinuskerk van Desselgem werd in 1841-1842 gebouwd naar plannen van de Gentse architect Persyn. Het interieur was afgewerkt in 1844. (Foto Hugo Maertens, Brugge).

